त्वम्। द्विजातिकर्म श्रौतमग्निहोत्रादि स्मार्त्तमष्टकादि प्रायश्चित्ततद्भजपादिव्यतिरिक्तं तेभ्यो हानिरनधिकारः इति द्विजातिग्रहणं प्राधान्यार्थं शूद्रस्यापि वाक्यान्तरेण पातित्याभिधानात्। इह लोके तावत् पातित्यलक्षणमनिष्टं परलोके चासिद्धिः पातककर्मप्रतिबन्धात् उपात्तसुकृतफलानिष्पत्तिः नरकं वा सूतकादिव्यावृत्त्यर्थमिदम्। द्विजातिकर्मानधिकारश्च महापातके श्रूयते यथा देवलः "पञ्चैतानि महापातकानि कृत्वा ब्राह्मणः सङ्गिनोऽनुभाष्यो नानुयाज्योऽभिशस्तः सर्वकर्मवर्जितः पतिततमो भवति"। महापातकाधिकारे मनुः "असम्भाष्याश्च संभोज्या अविवाह्या ह्युपाठिनः। चरेयुः पृथिवीं दीनाः सर्वधर्मबहिष्कृताः"। अतो महापातकेषु द्विजातिकर्मानधिकारः तद्विहितद्वादशवार्षिकप्रायश्चित्तापनेयत्वादतिपातकानुपातकयोरपि। अतो द्वादशवार्षिकप्रायश्चित्तापनेयार्हं पापं पतनम्। अर्हता च सामान्यबोधितत्वं तच्च स्त्रीत्वादिनाऽसम्भूयोत्तुतानेऽप्यस्त्येव कृत्वले द्रावणातस्य। अथ वा द्विजातिकर्मानधिकारापादकं पापं पतनम् अनधिकारश्च महापातके श्रुतएव अनुपातकेऽपि तत्समत्वात् उपपातकादौ च क्वचित् पततीति श्रुतेः अतिपातके ततो गुरुत्वात् लभ्यते। यद्वा महापातकानपकृष्टं पापं पतनम् अनुपातकस्य तत्समत्वात् उपपातकादेः क्वचित् पततीत्यभिधानात् अनपकर्षएव, अस्त्रजनब्राह्मचीगमने पतनपाताद्युत्पत्तिश्रवणादनपकर्षएव। अतएव "सद्यः पतति मांसेनेति" शूद्रावेदी पतत्यत्रे"त्यादिमनुवचनं निन्दार्थम्।

स्वधर्मच्युते "स्वधर्मं यः परित्यज्य परधर्मं समाश्रयेत्। अनापदि स विज्ञेयः पतितः परिकीर्त्तितः" मार्क०पु० चाण्डालान्त्यादिस्त्रीगमनादिकमभ्यासकृतं पातित्यकारणम् "चाण्डालान्त्यस्त्रियो गत्वा भुक्त्वा च प्रतिगृह्य च। पतत्यज्ञानतो विप्रो ज्ञानाच्चान्द्रं तु गच्छति" मत्स्यपु०। अन्यान्यपि कतिचित् कर्माणि पतितानामिव दाहनिषेधप्रयोजकान्युक्तानि यु०त० ब्रह्मपु० "गरान्निविषदाश्चैव पाषण्डाः क्रूरबुद्धयः। क्रोधात् प्राणं विषं वह्निं यश्चैतद्बन्धनं जलम्। गिरिश्च प्रपातश्च ये कुर्वन्ति नराधमाः, कुशिल्पजीविनश्चैव छलाचारकारिणः" तथा "ब्रह्मदण्डहता ये च ये च ब्राह्मणैर्हताः। महापातकिनो ये च पतितास्ते प्रकीर्त्तिताः। पतितानां न दाहः स्यात्तान्त्येष्टिर्नास्त्यिसंचयः। न चानुपातः पिण्डो वा कार्य्यं श्राद्धादिकं क्वचित्" यु०त० ब्रह्मपु०। तेषां संसर्गनिषेधो यथा "आसनाच्छयनाद्वैकभोजनात् कथनादिषु। संवत्सरेण पतति पतितेन सहाचरन्" वराहपु० "पतितैः संप्रयुक्तानामिमां शृणुत निष्कृतिम्। संवत्सरेण पतति पतितेन सहाचरन्। याजनाध्यापनाद्यौनाद्यानपानासनात्। यो येन पतितेनैव संसर्गं याति मानवः। स तस्यैव व्रतं कुर्यात् संसर्गस्य विशुद्धये" तत्र पादोनं प्रायश्चित्तमिति तत्र स्थितम्। "पतितस्योदकं कार्यं सपिण्डैर्ब्राह्मणैः सह। निन्दितेऽहनि सायाह्ने ज्ञातिभिर्गृहसन्निधौ। दासो नटमपां पूर्णं पर्य्यस्येत् प्रेतवत् सदा। अहोरात्रमुपासीनं नाशौचं ब्राह्मणैः सह। निवर्त्तेरंस्तस्मात्तु सम्भाषणसहासनम्" मात्स्ये २०।अ०। "पतिता गुरवस्ताज्या न तु माता कदाचन। गर्भधारणपोषाभ्यां तेन माता गरीयसी" मत्स्यपु०।

पतित्वन न० यौवने ऋ० १०।४०।६ भाष्ये दृश्यम्।

पतिदेवता स्त्री पतिरेव देवता यस्याः। पतिव्रतायाम् पतिदैवताऽप्यत्र। [रिण्याम्।

पतिद्विष् स्त्री पत्ये द्वेष्टि द्विष—क्विप् ४त०। पत्ये द्वेषका-

पतिमती स्त्री पति+अस्त्यर्थे मतुप् ङीप्। स्वामियुक्तायां भूम्यादौ।

पतिलोक पु० पतिभोग्यो लोकः स्वर्गादिः ष०त०। पत्यासहधर्माचरणेन प्राप्ये स्वर्गादिलोके मनुः ५।१५६

पतिवत्नी स्त्री पति+अस्त्यर्थे मतुप् नि० सधवायां मस्य वः नुक् च। समर्द्धायां स्त्रियाम् अमरः। तद्विज्ञायान्तु पतिमतीत्येव सि० कौ०।

पतिवेदन पु० पतिं वेदयति विद—णिचि—ल्यु। पतिप्रापके महादेवे "त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पतिवेदनम्" यजु० ३।६०

पतिव्रता स्त्री पतिर्व्रतमिव नियतोपास्यत्वात् यस्याः। साध्व्यां स्त्रियाम् अमरः तद्धर्माश्च काशी०ख० ४अ० उक्ता यथा

"पतिव्रतेयं कल्याणी लोपामुद्रा सधर्मिणी। तवाङ्गस्थायया तुल्या यत्कथा पुण्यकारिणी। पतिव्रतास्वरुन्धत्या सावित्र्याप्यनुसूयया। शाण्डिल्यया च सत्या च लक्ष्म्या च व्रतरूपया। मेनया च सुनीत्या च मंत्रया स्वाहया तथा। तथैषा वर्ण्यते श्रेष्ठा न